

АНОТАЦІЯ

Притис В.І. Безпекоорієнтоване управління промисловими підприємствами в умовах глобалізаційних викликів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – «Менеджмент». – Хмельницький національний університет, Хмельницький, 2021.

Дисертаційна робота присвячена вирішенню наукового завдання, що полягає у розробленні теоретичних, методичних і практичних основ безпекоорієнтованого управління промисловими підприємствами в умовах глобалізаційних викликів.

У першому розділі «Теоретичні та методичні основи формування безпекоорієнтованого управління промисловими підприємствами», на основі ґрунтовного дослідження сутності понять «небезпека», «безпека», «економічна безпека», «система економічної безпеки підприємства», а також, на основі врахування їх ключових елементів, доведено важливість приділення уваги формуванню та реалізації безпекоорієнтованого управління промисловими підприємствами в умовах глобалізаційних викликів.

На основі детального аналізу теоретичних напрацювань вітчизняних та іноземних науковців, у роботі запропоноване авторське трактування поняття «безпекоорієнтоване управління підприємством», під яким слід розуміти процес спрямований на досягнення бажаного стану безпеки та ефективної (прибуткової) діяльності підприємства за наявності негативного впливу зовнішнього і внутрішнього середовищ, що забезпечується прийняттям управлінських рішень суб'єктами управління різних рівнів. Визначено, що оперативність реалізації положень безпекоорієнтованого управління буде залежати від сукупності умов реалізації такого управління, серед яких виділено дві великі групи: ті які залежать від дій та рішень керівництва підприємства і потребують управлінської реакції, та умов на які безпосередньо впливу на рівні підприємства не існує, що потребує застосування адаптаційних

заходів. Доведено, що для різних підприємств, умови і параметри функціонування управлінської системи можуть суттєво відрізнятись, а площина формування безпекоорієнтованого управління включає такі критерії як: безпека, прибутковість та гнучкість. Представлено авторське бачення процесу реалізації безпекоорієнтованого управління на підприємстві та конкретизовано етапи реалізації процесу безпекоорієнтованого управління, а саме: перший етап – встановлення нормативів, стандартів, планових завдань щодо рівня допустимого ризику та прибутковості діяльності підприємства; другий етап – порівняння реальних показників функціонування з встановленими нормативами та визначення ступеня допустимих відхилень; третій етап – прийняття обґрунтованих управлінських рішень з урахуванням прийнятних ризиків і загроз та прибутковості діяльності підприємства; четвертий етап – вимірювання результатів, оцінювання діяльності структурних підрозділів, окремих співробітників та підприємства в цілому.

У другому розділі «Аналіз стану безпекоорієнтованого управління діяльністю промислових підприємств в умовах глобалізаційних викликів» за результатами дослідження наукових джерел, аналізу фактичної інформації, представленої Державною службою статистики України та результатами емпіричних досліджень у галузі промисловості будівельних матеріалів, визначено тенденції розвитку таких підприємств, проведено оцінювання впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність підприємств промисловості будівельних матеріалів з позиції економічної безпеки, визначено та апробовано процедуру оцінювання культури безпеки підприємств промисловості будівельних матеріалів.

У роботі проведено аналіз впливу глобалізаційних процесів на розвиток вітчизняної економіки та акцентовано увагу на певних аспектах сучасних глобалізаційних загроз, таких як COVID-19. Досліджено динаміку глобалізаційних процесів та наведено індекс глобалізації України за КОФ-індексом протягом 2012-2020 років. Визначено, що за досліджуваний період КОФ-індекс суттєво не змінювався і його значення коливається у межах від

74,95 до 68,48, що відповідає 41-49 позиції у світовому рейтингу. Хоча зростання індексу і свідчить про інтеграцію країни у світові соціально-економічні процеси, однак однозначно не можливо позитивно оцінити таке зростання, оскільки у більшості випадків воно супроводжується і негативними факторами, наприклад зростанням корумпованості державних структур та ускладненнями у веденні бізнесу. Досліджено динаміку рейтингової оцінки умов ведення бізнесу Doing Business в Україні протягом 2015-2020 років за основними контрольними індикаторами. Та визначено їх вплив на сферу будівництва та виробництва будівельних матеріалів. Визначено вплив глобальних ризиків (економічних, екологічних, геополітичних, соціальних, технологічних) на діяльність досліджуваних підприємств. Такі ризики деталізовано у розрізі п'яти основних груп та визначено ступінь впливу конкретного виду ризику на діяльність кожного з підприємств. Проведено аналіз розвитку підприємств промисловості будівельних матеріалів. Визначено вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність підприємств промисловості будівельних матеріалів з позиції економічної безпеки. Доведено, що для більшості вітчизняних промислових підприємств необхідним є оцінювання культури безпеки, оскільки дії та рішення менеджменту підприємств, а також рівень відповідальності виконавців, безпосередньо впливають не тільки на їх конкурентоспроможність, а й на можливість безпечного існування в умовах посилення негативних тенденцій розвитку вітчизняної економіки. Для досліджуваних підприємств рівень культури безпеки є різним, однак існує зацікавленість керівництва в удосконаленні підходів до її забезпечення і трансформації організаційної культури відповідно до сучасних умов та викликів сьогодення.

У третьому розділі «Формування організаційно-економічного механізму безпекоорієнтованого управління промисловими підприємствами» обґрунтовано важливість формування інформаційно-аналітичного забезпечення безпекоорієнтованого управління. Розроблено оптимізаційну

модель на основі формування ймовірнісної нейронної мережі, що враховує актуальні умови функціонування підприємства і генерує відповідь у формі оптимального стану системи безпекоорієнтованого управління. Сформовано механізм подолання опору змінам у процесі впровадження безпекоорієнтованого управління на підприємствах промисловості будівельних матеріалів.

За результатами проведеного теоретико-аналітичного дослідження, визначено особливості формування інформаційно-аналітичного забезпечення безпекоорієнтованого управління на підприємствах промисловості будівельних матеріалів, що передбачає деталізацію інформаційного забезпечення у розрізі макро-, мезо- та мікрорівня, та формування аналітичної складової, де потоки інформації доцільно розподіляти і аналізувати у межах складових системи економічної безпеки з ідентифікацією ризиків та рішень, які здатні їх мінімізувати. Доведено, що використання регламентів сформованих за результатами аналізу ефективних управлінських рішень, значно підвищують якість управлінських процесів та дозволяють розробити уніфіковані підходи щодо реакції системи менеджменту підприємств на ризики і загрози, які систематично повторюються.

Розроблено та апробовано оптимізаційну модель на основі формування ймовірнісної нейронної мережі, яка враховує запити (актуальні умови) функціонування підприємства і генерує відповідь у формі оптимального стану системи безпекоорієнтованого управління. Така модель враховує фактор сезонності, який суттєво впливає на активність досліджуваних підприємств та основні види ризиків, що пов'язані з реакцією менеджменту підприємств на падіння або зростання ділової активності у різні періоди року. Здійснено апробацію моделі та визначено оптимальні стани системи економічної безпеки досліджуваних підприємств з урахуванням відповідних умов їх функціонування. У дисертації здійснено ідентифікацію «точок спротиву» змінам при впровадженні безпекоорієнтованого управління з використанням діаграми Ісікави на прикладі досліджуваних підприємств. Сформовано

уніфіковану діаграму із визначенням «точок спротиву» в розрізі основних складових системи економічної безпеки підприємства. Запропоновано механізм подолання опору змінам у межах реалізації положень безпекоорієнтованого управління, який містить фундаментальну та дієву складові. Фундаментальна складова є основою сформованого механізму і передбачає наявність принципів, функцій та методів такого механізму. Дієва складова містить певний цикл операцій, які передбачають шість основних етапів, а саме: визначення виконавців; ідентифікація «точок спротиву»; вибір інструментарію для нівелювання «точок спротиву»; застосування інструментарію; аналіз ефективності нівелювання «точок спротиву»; управлінська реакція за результатами аналізу. Такий механізм дозволяє більш ефективно реалізовувати основні положення безпекоорієнтованого управління у практичній діяльності досліджуваних підприємств.

Ключові слова: управління, економічна безпека, система економічної безпеки, безпекоорієнтоване управління, ризику, промислові підприємства, інформаційно-аналітичне забезпечення, опір змінам.

ANNOTATION

Prytys V.I. Safety-oriented management of industrial enterprises in the context of globalization challenges. - Qualifying research paper on the rights of the manuscript. Ph.D. Dissertation in specialty 073 - "Management". - Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, 2021.

The dissertation is devoted to the solution of the scientific problem consisting in development of theoretical, methodical and practical bases of safety-oriented management of industrial enterprises in the conditions of globalization challenges.

In the first section "Theoretical and methodical bases of formation of safety-oriented management of industrial enterprises", on the basis of thorough research of essence of concepts "danger", "safety", "economic safety", "system of economic safety of enterprise", and also, on the basis of their key elements, the importance of paying attention to the formation and implementation of safety-oriented management of industrial enterprises in the context of globalization challenges is proved.

Based on a detailed analysis of theoretical developments of domestic and foreign scientists, the author's interpretation of the concept of "safety-oriented enterprise management" is proposed, which should be understood as a process aimed at achieving the desired state of safety and effective (profitable) operation of enterprise under negative influences of external and internal environments, which is ensured by management decisions by management entities of different levels. It is determined that the efficiency of implementation of safety-oriented management will depend on the set of conditions for such management. They are divided into two major groups: those that depend on actions and decisions of management and require management response and conditions that can not be directly affected at the enterprise level, which requires the application of adaptation measures. It is proved that conditions and parameters of management system can differ significantly for different enterprises, and a plane of formation of safety-oriented management includes such criteria as safety, profitability and flexibility. The author's vision of

the process of implementation of safety-oriented management at the enterprise is presented and the stages of implementation of the process of safety-oriented management are specified, namely: the first stage - establishment of norms, standards, planned tasks on the level of allowable risk and enterprise profitability; the second stage - comparison of real indicators of functioning with the set specifications and definition of admissible deviations degree; the third stage - making sound management decisions taking into account acceptable risks and threats and profitability of enterprise; the fourth stage - measuring results, evaluating activities of structural units, individual employees and company as a whole.

In the second chapter "Analysis of the state of safety-oriented management of industrial enterprises in the context of globalization challenges" based on the results of research of scientific sources, analysis of factual information provided by the State Statistics Service of Ukraine and the results of empirical research in the field of construction materials industry, the tendencies of development of such enterprises are defined, the estimation of influence of factors of external and internal environment on activity of enterprises of building materials industry from a position of economic safety is carried out, the procedure of estimation of safety culture of enterprises of building materials industry is defined and tested.

The paper analyzes the impact of globalization processes on the development of the domestic economy and focuses on certain aspects of modern globalization threats, such as COVID-19. The dynamics of globalization processes is studied and the index of globalization of Ukraine according to the KOF-index during 2012-2020 is given. It was determined that during the study period the KOF-index did not change significantly and its value ranges from 74.95 to 68.48, which corresponds to 41-49 positions in the world ranking. Although the growth of the index indicates the country's integration into global socio-economic processes, it is clearly impossible to positively assess such growth, as in most cases it is accompanied by negative factors, such as increasing corruption in government and difficulties in doing business. The dynamics of rating assessment of Doing Business in Ukraine during 2015-2020 according to the main control indicators has been studied. And its

influence on the sphere of construction and production of construction materials is determined. The influence of global risks (economic, ecological, geopolitical, social, technological) on the activity of the researched enterprises is determined. Such risks are detailed in terms of five main groups and determine the impact of a particular type of risk on the activities of each of the enterprises. The analysis of development of the enterprises of the industry of building materials is carried out. The influence of external and internal factors on the activities of the enterprises of the building materials industry from the standpoint of economic security is determined. It is proved that for most domestic industrial enterprises it is necessary to assess the safety culture, because the actions and decisions of enterprise management, as well as the level of responsibility of performers, directly affect both their competitiveness and the possibility of a safe existence in the face of increasing negative trends in the domestic economy. For the studied enterprises, the level of safety culture is different, but there is an interest of management in improving approaches to its provision and transformation of organizational culture in accordance with modern conditions and challenges of today.

The third section "Formation of organizational and economic mechanism of safety-oriented management of industrial enterprises" substantiates the importance of the formation of information and analytical support for safety-oriented management. An optimization model based on the formation of a probabilistic neural network has been developed, which takes into account the current operating conditions of the enterprise and generates a response in the form of the optimal state of the safety-oriented management system. The mechanism of overcoming resistance to changes in the process of introduction of safety-oriented management at the enterprises of building materials industry is formed.

According to the results of the theoretical and analytical study, the peculiarities of the formation of information-analytical support of safety-oriented management in building materials industry, which provides detailed information support in terms of macro-, meso- and micro-level, and the formation of analytical component, where information flows should be distributed and analyzed within

components of the economic security system with the identification of risks and solutions that can minimize them. It is proved that the use of regulations formed as a result of the analysis of effective management decisions, significantly improve the quality of management processes and allow to develop unified approaches to the response of the enterprise management system to risks and threats that repeat systematically.

An optimization model based on the formation of a probabilistic neural network, which takes into account the requests (actual conditions) of the enterprise operation and generates a response in the form of the optimal state of the safety-oriented management system has been developed and tested. This model takes into account the seasonality factor, which significantly affects the activity of the surveyed enterprises and the main types of risks associated with the reaction of enterprise management to the decline or growth of business activity at different times of the year. The model was tested and the optimal states of the economic security system of the studied enterprises were determined, taking into account the relevant conditions of their operation. The identification of "points of resistance" to changes at introduction of safety-oriented management with use of the Ishikawa diagram on an example of the investigated enterprises is carried out in the dissertation. A unified diagram with the definition of "points of resistance" in terms of the main components of the economic security of an enterprise. A mechanism for overcoming resistance to changes within the implementation of the provisions of safety-oriented management, which contains fundamental and effective components, is proposed. The fundamental component is the basis of the formed mechanism and presupposes the existence of principles, functions and methods of such a mechanism. The effective component contains a certain cycle of operations, which involve six main stages, namely: identification of performers; identification of "points of resistance"; selection of tools for leveling "resistance points"; use of tools; analysis of the effectiveness of leveling "resistance points"; managerial reaction based on the results of an analysis. This mechanism allows to implement the basic provisions of safety-oriented management in the practice of the studied enterprises more effectively.

Keywords: management, economic security, economic security system, safety-oriented management, risks, industrial enterprises, information-analytical support, resistance to changes.